

Porcelāna māksliniece Zina Ulste (1928–2006)

Rīgas Porcelāna rūpnīcas māksliniece Zina Ulste bija viena no centrālajām figūrām Latvijas 20. gs. otrās puses porcelāna mākslā un dizainā. Viņa izstrādājusi milzīgu daudzumu formu un dekora dizainu sērijveida ražošanai, atstājot neatsveramu iespaidu uz Rīgas porcelāna dizaina tradīciju visā padomju periodā. Ulste nereti strādājusi arī pie nozīmīgiem pasūtījuma darbiem un radījusi autordarbus, kas izceļas ar bagātīgu materiālu lietojumu, tehniskā izpildījuma sarežģītību un augstvērtīgu kvalitāti.

Zina Ulste dzimusi Jelgavā 1928. gada 25. janvārī Emīlijas un Jāņa Ulstu ģimenē. 1947. gadā Ulste beidza Jelgavas 2. vidusskolu (tag. Jelgavas Valsts ģimnāzija) un iestājās Valsts Mākslas akadēmijas (tag. Latvijas Mākslas akadēmija) Keramikas nodaļā. Studiju laikā keramikas prasmes jaunā māksliniece pilnveidoja Keramikas nodaļas vadītāja Georga Kruglova (1905–1984) vadībā, kā arī pie Latvijas tēlniecības klasiķiem Teodora Zaļkalna (1876–1972), Kārļa Jansona (1896–1986), Emīla Meldera (1889–1979) un Kārļa Zemdegas (1894–1963). Tomēr vairāk par laikabiedru iecienīto mālu Ulsti saistīja porcelāns, kas tika iepazīts porcelāna meistara Vladimira Kandijeva (1907–1996) pasniegtajās porcelāna apgleznošanas nodarbībās. Tas mākslinieci mudināja gan pavadīt studiju prakses laiku Rīgas Porcelāna fabrikā, gan, izmantojot fabrikas tehnoloģiskās iespējas, izstrādāt diplomdarbu porcelānā. Diplomdarbam Kruglova vadībā tika radītas divas dekoratīvas vāzes, kas apliecināja Ulstes prasmes formu modelēšanā, veidošanā un apgleznošanā. Diplomdarbs tika eksponēts 1954. gada PSRS Tautsaimniecības sasniegumu izstādē Maskavā.

1953. gads, kad Zina Ulste absolvēja Mākslas akadēmiju, bija laiks, kad Rīgas Porcelāna fabrikā tika dibināta mākslinieciskā laboratorija, kuras uzdevums bija radīt jaunas un laikmetam atbilstošas formas un dekorus sērijveida ražošanai, kas nomainītu kopš pirmskara laika lietotos produkcijas paraugus. Ulstei tika piedāvāts mākslinieciskās laboratorijas vadītājas – galvenās mākslinieces – amats, ko viņa labprāt pieņēma, jo tas sniedza iespēju radošo praksi arī turpmāk saistīt ar šo tehnoloģiski sarežģīto materiālu. Uzsākot darbu fabrikā, porcelāna ražošanas specifikas apguvē jaunajai speciālistei noderēja fabrikā ilgus gadus strādājušo porcelāna apgleznotāju, modelētāju un citu meistarų padomi, savukārt jaunas idejas tika attīstītas kopā ar kolēģēm Beatrisi Kārklīņu (1933) un Ilgu Dreiblati (1933), kuras arī tikko bija sākušas darbu mākslinieciskajā laboratorijā. Galvenās mākslinieces amatu Ulste turpināja ieņemt līdz 1964. gadam, kad pēc abu Rīgas porcelāna ražotņu administratīvas apvienošanas Rīgas Porcelāna un fajansa rūpnīcā (vēlāk Rīgas Porcelāna rūpnīca) ar diviem iecirkņiem, viņa pieņēma lēmumu pāriet vecākās mākslinieces amatā, kas ļāva pilnvērtīgāk pievērsties radošajam darbam. Ražotnē Ulste strādāja līdz par 1997. gadam.

Viena no pirmajām servīžu oriģinālformām Rīgas porcelāna vēsturē bija Zinas Ulstes izstrādātā tējas un kafijas servīze “Laima” (ražota 1954.–1958. g.), kurā klasiskas formas mijas ar latviešu etnogrāfijas motīviem. Ražošanā tika ieviestas vēl daudzas mākslinieces radītās servīžu formas: tējas un kafijas servīze “Lija” (1984–1997); kafijas – “Daina” (1956–1961), “Alfa” (1963–1969), “Saulīte” (1964–1970), “Vita” (1969–1997), “Gauja” (1986–1997); tējas servīze “Sakta” (1961–1962); pusdienu servīze “Vārpa” (1960–1963); trauku ansamblī “Aija I” (1975–1977), “Aija II” (1970–1975) un “Māra” (1978–1987). Ražošanai Ulste veidojusi arī vāzu, suvenīru un sīkplastikas dizainu. Māksliniecei bija svarīgi veidot dekorus, kas saskan ar viņas radītajām formām un tās papildina, bez tam viņa izstrādājusi dekora metus arī citu rūpnīcas mākslinieku formām. Viņas dekora kompozīcijās dominē ģeometriski ornamentu un stilizēti dabas motīvi.

Sekojošajās tendencēs Latvijas un Eiropas lietišķajā mākslā un dizainā, Ulstes 50. gadu darbiem raksturīgs etnogrāfisku elementu lietojums, kā arī neoklasicisma stilistika; 60. un 70. gados mākslinieci saistījušas modernisma un funkcionālisma lakoniskās formas; 80. gados un vēlāk viņa atgriezies pie Eiropas porcelāna vēsturiskajiem paraugiem, pievēršoties tā saucamajam retro stilam. Paralēli rūpnīcas darba uzdevumiem, Ulste strādāja pie radošajiem darbiem, galvenokārt servīzēm, ar kurām piedalījās republikas un starptautiska līmeņa izstādēs. Mākslinieces pirmā personālizstāde kopā ar vīru, metālmākslinieku Oto Ozolu, notika 1969. gadā Mākslas fonda salonā Rīgā. Šī radošā sadarbība turpinājās arī nākamajās desmitgadēs. Ulstes autordarbiem, kurus veidojot nebija jāraizējas par atbilstību ražošanas standartiem, raksturīgi eksperimenti ar formveidi un dažādām porcelāna apstrādes tehnikām. Unikālajos darbos parādās autortehnikā veidotas daudzkrāsainas glazūras un lustras, filigrāni izstrādāti reljefa ornamenta, plastiski ziedi un citi skulpturāli elementi, zemglazūras apgleznojums; tiek lietota krāsainā porcelāna masa, kobalts un zelts. Atzinību izpelnījās Ulstes servīzes “Pērle” (1974), “Pavasaris” (1975), “Menuets” (1977) u.c., vāžu grupa “Viļņu etiķes” (1979), kā arī 70. gados radītās dekoratīvo šķīvju sērijas.

Par ražošanai izstrādātajiem dizaina paraugiem Ulste vairākkārt saņēmusi apbalvojumus PSRS Tautsaimniecības sasniegumu izstādēs, kā arī apbalvota ar sudraba medaļu Briseles Starptautiskajā rūpniecības izstādē (1958 g. par servīzi “Laima”). 1977. gadā viņai tika piešķirts LPSR Nopelniem bagātās mākslinieces goda nosaukums. Mākslinieces darbi atrodas RPKIA Rīgas Porcelāna muzejā, LNMM Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā, Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā u.c., kā arī privātkolekcijās.

Diāna Lauriņa

Rīgas Porcelāna muzeja zinātniskā darba speciāliste

Avoti:

Konstants, Z., Zībiņa, Z., Ozola-Jaunarāja, A., Ulste, Z. *Zina Ulste. Porcelāns*. Rīga: Rīgas Porcelāna muzejs, 2005.

Kučinska, V. *Zina Ulste / Māksla un arhitektūra biogrāfijās*. 3. sēj. Rīga: A/S “Preses nams”, 2000. 236. lpp.

Rīgas Porcelāna muzeja Zinātniskā arhīva materiāli

Zina Ulste. 20. gs. 60. gadi. Rīgas Porcelāna muzeja zinātniskais arhīvs

Kafijas servīze "Daina"

Porcelāns. Virsglazūras dekors: apgleznojums, spiedogs ar zeltu, zeltījums. Formas un dekora autore Zina Ulste. Rīgas Porcelāna fabrika. 1961. Privātkolekcija. Foto: Gvido Kajons

Kafijas servīze “Alfa”

Porcelāns. Virsglazūras dekors: krāsas klājums, dekols, zeltījums. Formas un dekora autore Zina Ulste. Rīgas Porcelāna un fajansa rūpnīca. 1965. Rīgas Porcelāna muzeja kolekcija. Foto: Gvido Kajons

Kafijas servīze “Aija II”

Porcelāns. Virsglazūras dekors: kobalta dekols, zeltījums. Formas un dekora autore Zina Ulste. Rīgas Porcelāna rūpnīca. 1971. Rīgas Porcelāna muzeja kolekcija. Foto: Gvido Kajons

Kafijas servīze "Sarma"

Porcelāns. Virsglazūras lustras un zelta klājums, reljefs. Zinas Ulstes autordarbs, izstrādāts Rīgas Porcelāna rūpnīcā. 1985. Rīgas Porcelāna muzeja kolekcija. Foto: Gvido Kajons